MP BOARD CLASS 10 MODEL PAPER 2020

संस्कृत (सामान्य)

समय : 3 घण्टे] [पूर्णांक : 100

प्रश्न **1.** उचित विकल्पं चित्वा लिखतः- **5**

(क) "ममैव" इत्यस्मिन पदै सन्धि अस्ति-

(अ) मम+एव (ब) माम+एव

(स) मम्+एव (द) मम+ऐव

(ख) गुण सन्धि उदाहरणम् अस्ति-

(अ) रमेशः (ब) राम

(स) मोहनः (द) कृष्णः

(ग) विष्णो + अव इत्यस्मि पदस्य शब्द अस्ति-

(1) विष्णोय (ब) विष्णोअम्

(स) विष्णोऽव (द) विष्णुम।

(घ) 'वाङ्मयम्' इत्यस्मि पदस्य सन्धि विच्छेद अस्ति-

(अ) वाक्+मम (ब) वाग+मयम्

(स) वाक् + मयम् (द) वागं + मयम्

(ङ) अधोलिखितेषु अव्ययम् अस्ति-

(अ) अस्ति (ब) भवति

(स) त्वम् (द) सर्वत्र

उत्तर-(क)-(स), (ख)-(अ), (ग)-(स), (घ)-(स), (ङ)-(द)।

प्रश्न **2.** उचित विकल्पं चित्वा लिखतः- **5**

(क) 'अगच्छन' इत्यस्मि पदे लकारः अस्ति-

(अ) लट्लकार (ब) लङ्लकार

(स) लृटलकार (द) विधिलिङ्लकार

(ख) 'हन्ति' इत्यस्मिन पदे वचनम् अस्ति-

(अ) एकवचन (ब) बहुवचन (स) द्विवचन

(ग) 'नेष्यामः इत्यस्मि पदे धातु अस्ति –

(अ) नेष्यः (ब) नेस

(स) नी (द) नेष

(घ) भवेयुः इत्यस्मिन पदे पुरुषः अस्ति-

(अ) प्रथम पुरुष (ब) मध्यम पुरुष

(स) उत्तम पुरुष (द) कोऽपि नास्ति।

(ङ) "माता किल मनुष्याणां देवतानां च दैवतम्" इत्यस्मिन वाक्ये अव्ययम अस्ति।

(अ) माता (ब) किल (स) मनुष्याणां (द) दैवतम ।

उत्तर- (क)-(ब), (ख)-(ब), (ग)-(स), (घ)-(अ), (ङ)-(ब)।

प्रश्न **3.** उचित विकल्पं चित्वा लिखतः- **5**

(क) "मतुप" प्रत्यस्य उदाहरणम् अस्ति –

(अ) गतवान (ब) शक्तिमान

(स) दृष्टवान (द) सेवमानः

(ख) 'पठितः' इत्यस्मिन पदे प्रत्ययः अस्ति-

(अ) क्त (ब) क्तवतु

(स) शतृ (द) अनीयर्

(ग) बाल + टाप् इत्यस्य पदं भवति –

(अ) बालटा (ब) बालाः

(स) बालापम् (द) बालाप्

(घ) 'क्त्वा' प्रत्ययस्य उदाहरणम् अस्ति-

(अ) हसति (ब) पठित्वा

(स) गतुम् (द) आदाय

(ङ) परोपकारः ...... प्राणै कण्डगतैरपि ।

(अ) कर्त्तव्यः (ब) न कर्त्तव्यः

(स) ज्ञातव्यः (द) भवितव्य

उत्तर- (क)-(अ), (ख)-(अ), (ग)-(ब), (घ)-(ब), (ङ)-(अ)।

प्रश्न **4.** उचित विकल्पं चित्वा लिखतः **5**

(क) द्विगु समासस्य उदाहरणमं नास्ति –

(अ) पञ्चवटी (ब) त्रिभुवनम्

(स) अष्टाध्यायौ (द) दशानन

(ख) कर्मधाराय समासस्य उदाहरणम् अस्ति-

(अ) पिताम्बरः (ब) घनश्यामः

(स) परोपकारः (द) राजपुरुषः

(ग) “प्रतिदिनम् इत्यस्मि पदे समासः अस्ति-

(अ) द्वन्द्व समास (ब) द्विगु समास

(स) बहुब्रीहि समास (द) अव्ययीभाव समास

(घ) अधोलिखितेषु उपसर्गः नास्ति-

(अ) सम (ब) परा

(स) अस् (द) दुर

(ङ) निर्देशः इत्यस्मिन पदे उपसर्ग अस्ति-

(अ) निर्दे (ब) नि

(स) निद (द) निर्

उत्तर-(क)-(द), (ख)-(ब), (ग)-(द), (घ)-(स), (ङ)-(द)।

प्रश्न **5.** प्रदत्तैः शब्दै रिक्तस्थान पूर्ति कुरुतः- **5**

(मृण्मये, श्रेष्ठः, यशः, मार्गयासं, नीरोगः)

(क) पथिकाः................. परिहरन्ति स्म।

(ख) मनुष्यः सदा .... भवेत।

(ग) ज्येष्ठः .... कुल लोके।

(घ) महर्षि............शरीरेण अमरः अस्ति।

(ङ) रघुः .... पात्रे अर्ध्य दत्तवान।

उत्तर- (क) मार्गयासं, (ख) नीरोगः, (ग) श्रेष्ठः, (घ) यशः, (ङ) मृण्मये।

प्रश्न 6. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु त्रयाणां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् एकवाक्येन लिखत- 6

(क) सुतापेक्षी कः आसीत् ?

(ख) सन्तः कानि घ्नन्ति?

(ग) सुरेन्द्रः कै सह प्रकीडित ।

(घ) वासुदेवः कस्य शिष्य आसीत् ?

(ङ) कः जीवनन्नपि मृतः एव ?

प्रश्न 7. अधोलिखितेषु द्वयोः शब्दयो शब्दरूपाणि त्रिषु वचनेषु लिखत- 2

(क) कम् (पुल्लिंग)- तृतीया विभक्ति।

(ख) जगत् - सप्तमी विभक्ति।

(ग) रमा - द्वितीया विभक्ति ।

प्रश्न 8. कविना अथवा अस्मान् इति पदस्य विभक्तिं वचनं लिखत – 2

प्रश्न 9. अधोलिखितेषु गद्यांशेषु गद्यांशद्वयस्य प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत- 10

(क) वेत्रवत्याः वामतटे क्रोशमेकं दूरं वर्तते 'हेलिओडोरसस्तम्भ' इति । इयं तु शुङ्गनृपतेः काशीपुत्रभागभद्रस्य शासनकाले विनिर्मिता वास्तुकृतिरस्ति। स्तम्भोपरि समुत्कीर्णेन लेखेन ज्ञायते यत् तक्षशिला वास्तव्यस्य दियस्य पुत्रो हेलिओडोरस नामा यवनाधिपतेः अन्तलिकितस्य राजदूतत्वेन वैदेशिको भवन्नपि श्रीवैष्णवधर्मस्य दीक्षां ग्रहीतवान् । अत्रत्यो गरुडशीर्षस्तम्भो हिन्दुधर्मं प्रति तस्योदारभावनां संसूचयति ।

प्रश्नाः-(1) 'हेलिओडोरस स्तम्भः' कुत्र अस्ति ?

(2) हेलिओडोरस कस्य धर्मस्य दीक्षां ग्रहीतवान् ?

(3) सः कस्य राजदूतः आसीत् ?

(4) स्तम्भः कस्य शासनकाले विनिर्मितः अस्ति ?

(5) 'यवनाधिपतेः' इति पदस्य सन्धिच्छेदं कुरुत।

(ख) गिरिराजः - महर्षेः अरविन्दस्य संस्कृतविषये कोऽभिप्रायः। आचार्यः - महर्षिः प्राह- "सरलसंस्कृतमेव भारतराष्ट्रस्य राष्ट्रभाषा भवेत् ।" अयमेव भावः श्रीमातुः कथनेऽपि दृश्यते सा "संस्कृतमेवराष्ट्रभाषाभवितुम् अर्हति" इत्युक्तवती। अन्येऽपि प्रसिद्धाः नायकाः संस्कृतस्य प्रशंसा कृतवन्तः महनीयतां च स्वीकृतवन्तः। यथाप्रथमः राष्ट्रपतिः डॉ. राजेन्द्रप्रसादः कथितवान् यत् "संस्कृतसाहित्यं न केवलं भारतस्य कृते अपितु मानवजातेः कृते अमूल्यधनम् अस्ति।" http://www.mpboardonline.com

प्रश्नाः -(1) सरल संस्कृतमेव भारतराष्ट्रस्य किं भवेत् ?

(2) प्रसिद्धाः नायकाः कस्य प्रशसां कृतवन्तः ?

(3) भारतस्य प्रथमराष्ट्रपतिः कः आसीत् ?

(4) संस्कृतसाहित्यं मानवजातेः कृते किं अस्ति ?

(5) 'कथितवान्' इत्यस्य पदस्य प्रकृतिं प्रत्ययञ्च पृथक् कुरुत ।

(ग) गङ्गातीरे मार्कण्डेयः नाम कश्चन् मुनिः वसति स्म । तस्य गुरुकुले बहवः शिष्याः आसन् । वासुदेवः तस्य प्रिय शिष्यः । तस्य द्वादशवर्षात्कम् अध्ययनं यदा समाप्तं तदा गुरुः तम् आहूय अवदत्- "शिष्य ! अधुना भवान् सर्वविद्यापारङ्गतः अस्ति । अतः इतः परं स्वग्रामं गन्तुम् अर्हति भवान् । गमनात् पूर्वं भवता द्वारकापुरस्य देवराजस्य गृहं दृष्ट्वा आगन्तव्यम्, किन्तु गृहस्यान्तः न गन्तव्यम्" इति ।

प्रश्नाः-(1) वासुदेवः कस्य शिष्यः आसीत् ?

(2) गुरुः वासुदेवं कस्य गृहं द्रष्टुम् प्रेषयति ?

(3) मार्कण्डेवः कुत्र वसति स्म ?

(4) प्राचीन काले कति वर्षात्मकम् अध्ययनम् आसीत् ?

(5) 'गमनात्' इतिपदस्य विभक्तिः वचनं च लिखत ।

प्रश्न 10. अधोलिखितेषु पद्यांशेषु पद्यांशद्वयस्य प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृत भाषायां लिखत- 10

(क) वहन्ति वर्षन्ति नदन्ति भान्ति

ध्यायन्ति नृत्यन्ति समाश्वसन्ति।

नद्यो घना मत्तगजाः वनान्ताः

प्रियाविहीनाः शिखिनः प्लवङ्गमाः।

प्रश्नाः -(1) के वहन्ति ?

(2) मत्तगजाः किं कुर्वन्ति ?

(3) प्रियाविहीनाः किं कुर्वन्ति ?

(4) के नृत्यन्ति ?

(5) श्लोके कस्याः ऋतोः वर्णनम् अस्ति ?

(ख) यदा किञ्चिज्ज्ञोऽहं गज इव मदान्धः समभवं,

तदा सर्वज्ञोऽस्मीत्यभवदवलिप्तं मम मनः।

यदा किञ्चित् किञ्चिद् बुधजनसकाशादवगतं

तदा मूर्खोऽस्मीति ज्वर इव मदो मे व्यपगतः।।

प्रश्नाः-(1) मदः कीदृशं व्यपगतः ?

(2) मदः कदा व्यपगतः ?

(3) मनः कदा अवलिप्तम्?

(4) मनः कीदृशं मदान्धः समभवम् ?

(5) सन्धिच्छेदानि कुरुत- सर्वज्ञोऽस्मीत्यभवदवलिप्तम्।

अथवा

(ग) मत्ता गजेन्द्रा मुदिता गवेन्द्रा, वनेषु विक्रान्ततरा मृगेन्द्राः।

रम्या नगेन्द्रा निभृता नरेन्द्राः, प्रक्रीडितो वारिधरैः सुरेन्द्रः।।

प्रश्नाः-(1) सुरेन्द्रः कैः प्रकीडितः ?

(2) गजेन्द्राः गवेन्द्राः च कीदृशाः भवन्ति?

(3) के रम्याः निभृताः च के?

(4) वनेषु के विक्रान्ततराः?

(5) श्लोके प्रयुक्तं वचनं किम् ?

प्रश्न 11. युग्म मेलनम् लिखत- 4

(1) अधिक मूल्यवानः	-	देवराजः
(2) कुवस्त्रता	-	सर्पः
(3) छत्रसालस्य जन्मस्थलम्	-	शुभ्रतया
(4) क्रूर	-	ककरकचनयग्रामः
(5) द्वारकापुरम्	-	समयः

प्रश्न 12. शुद्धवाक्यानां समक्षं “आम्" अशुद्धवाक्यानां समक्षं "न" इति लिखत- 4

(क) रामदेवः प्रातः स्मरणीयम् आसीत् ।

(ख) कदन्नता उष्णतया न विराजते ।

(ग) प्रवासिनः नराः स्वदेशान् यान्ति।

(घ) शुद्धोधनः शाक्यवंशीय न आसीत् ।

प्रश्न 13. अधोलिखितेषु प्रशनेषु चतुर्णा प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखत- 4

(क) भारतस्य पुरातनः सखा कः विद्यते।

(ख) महाभारतस्य प्रणयनं केन कृतम्।

(ग) सूर्यवंशस्य राजा कः आसीत्।

(घ) भूषणः कस्याः भाषायाः महाकविः आसीत्।

(ङ) वरतन्तु शिष्य कः आसीत् ।

प्रश्न 14. प्रश्नपत्रे समागतान् श्लोकान विहाय स्व पाठ्यपुस्तकात् कोऽपि द्वे श्लोको लिखत। 4

प्रश्न 15. स्वप्राचार्य कृते (त्रय दिवसानां) अवकाशार्थे प्रार्थना पत्रं लिखत।

अथवा

स्व मित्रस्य कृते शुभकामनाम् पत्रम् लिखत ।

प्रश्न 16. अधोलिखितेषु अशुद्ध वाक्यानि शुद्धं कृत्वा लिखत्- 4

(1) शिक्षकः सुधा खण्डात् लिखति ।

(2) वृक्षस्य पत्रं पतति।

(3) श्री रामम् नमः।

(4) त्वं व्यर्थं वदति।

(5) मम जननी भोजनं पचन्ति।

(6) पिता पुत्रं सह गच्छति ।

(7) त्वं नाम किम् ।

प्रश्न 17. अधोलिखित वाक्यानां कथानुसारेण क्रम संयोजनं कुरुतः –

(क) सगरस्य वंशे भगीरथस्य जन्म अभवत् ।

(ख) तस्मिन् काले भू लोके गंगा नासीत् ।

(ग) सूर्यवंशस्य राजा संगरः आसीत्।

(घ) भगीरथः नदी भूमितः पातालं नीतवान् ।

(ङ) सगर पुत्राः स्वर्गलोकं गतवन्तः।

(च) कुपितः मुनिः तान् सगरपुत्रान् क्रोधाग्निना दग्धवान् ।

प्रश्न 18. अधोलिखितम अपठित गद्यांश सम्यक् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत – 5

"संस्कृत भाषा अस्माकं देशस्य प्राचीनतमा भाषा अस्ति। प्राचीनकाले सर्वे एव भारतीयाः संस्कृत भाषायाः व्यवहारं कुर्वन्ति स्म। कालान्तरे विविधाः प्रान्तीयाः भाषाः प्रचलिताः अभवन् किन्तु संस्कृतस्य महत्त्वम् अद्यापि अक्षुण्णं वर्तते । सर्वे प्राचीन ग्रन्थाः चत्वारो वेदाश्च संस्कृत भाषायामेव सन्ति । संस्कृत भाषा भारतराष्ट्रस्य एकतायाः आधारः अस्ति।" http://www.mpboardonline.com

प्रश्नाः-(1) उपर्युक्त गद्यांशस्य उचितं शीर्षकं लिखत ।

(2) अस्माकं देशस्य प्राचीनतमा भाषा का अस्ति ?

(3) सर्वेवेदग्रंथाः कस्यां भाषायां सन्ति ?

(4) भारतराष्ट्रस्य एकतायाः आधारः कः ?

प्रश्न 19. अधोलिखितेषु एकं विषयं स्वीकृत्यं संस्कृत भाषायां निबन्धम् लिखतु – 10

(1) महाकवि कालिदास,

(2) सदाचार,

(3) अस्माकं देशः,

(4) मम दिनचर्या ।